

SPECIFIČKY
NARUŠENÝ VÝVOJ
ŘEČI

Specificky narušený vývoj řeči

- vícedimenzionální deficit ve vývoji řečových schopností dítěte
- podmíněn drobným difúzním poškozením centrální nervové soustavy
- způsobuje obtíže v rozvoji kognitivních, jazykových i motorických řečových schopností dítěte
- (Neubauer, Neubauerová, Nohejlová, 2016)

Specificky narušený vývoj řeči

- narušení očekávaného vývoje jazyka, které není doprovázeno obecnějšími deficity v intelektových funkcích
- **stejná příčina se neprojeví stejným způsobem u každého jedince**
- (Monfort , Juarez Sanchez, 2013; Seidlová Málková , Smolík, 2014)

Specificky narušený vývoj řeči

- závažná porucha expresivní a/nebo receptivní stránky jazyka
- s běžným výkonem v jiných dovednostech v neverbální inteligenci

- (Love, Webb, 2009)

Specificky narušený vývoj řeči

- trvalý deficit verbálního výkonu ve srovnání s normou stanovenou pro jednotlivá stadia vývoje řeči
 - těžká vývojová porucha
 - narušen vývoj strukturalizace řeči a jazyka – produkce a porozumění
 - obtíže v oblasti fonologie, lexika, syntaxe, sémantiky a pragmatiky
-
- (Thibault, Pitrou, 2014)

současná terminologie

- specificky narušený vývoj řeči
- vývojová dysfázie

- **specific language impairment (SLI)**
- specific language disorder
- developmental language disorder

KLASIFIKACE DLE MKN

- kategorie – poruchy psychického vývoje
- (F.80 – 89)

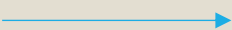
- konkrétně – specifické poruchy vývoje řeči a jazyka – F.80
- F 80.1 expresivní poruchy vývoje jazyka
- F 80.2 – receptivní poruchy vývoje jazyka

- **vyšší frekvenci se vyskytuje expresivní a smíšená forma** (Dlouhá, Černý, 2012)

ETIOLOGIE

- *bilaterální difúzní kortikální léze*
- atypické asymetrie CNS
- změny objemu mozkových hemisfér
- snížený regionální průtok krve v mozku
- *porucha centrálního zpracování řečového signálu*
- genetické mechanismy
- nízká porodní hmotnost
- předčasný porod

GENETICKÉ MECHANISMY

- děti s pozitivní rodinnou anamnézou mají výrazně vyšší riziko pro vývojové poruchy řeči než ostatní děti
- poruchy percepce i exprese vyšší riziko perzistence poruch až do školního nebo adolescentního věku
- riziko výskytu SPU

- Možná role genů FOXP2, CNTNAP2

- (Seidlová Málková, Smolík, 2014; Dlouhá, Černý 2012)

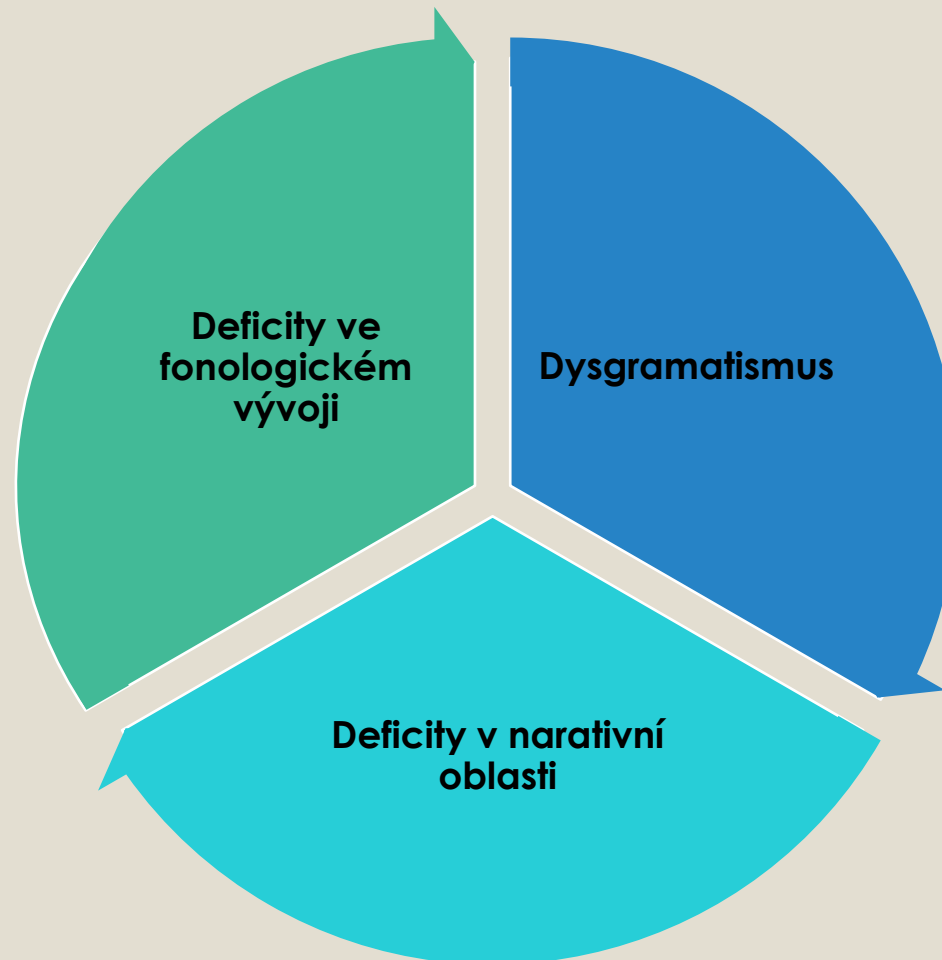
CENTRÁLNÍ PORUCHA ZPRACOVÁNÍ ŘEČOVÉHO SIGNÁLU

- Podklady v samostatném souboru
- CAPD – CENTRAL AUDITORY PROCESSING DISORDER
- Soubor obtíží – narušení procesu naslouchání
- typicky normální sluch zkoumaný tradiční tónovou nebo řečovou audiometrií
- neschopnost interpretovat nebo zpracovat řeč pokud není okolní prostředí zcela klidné

(Dvořák, 2003)

shrnutí symptomatologie

- narušení hloubkové i povrchové struktury řeči

RIZIKOVÉ FAKTORY VÝVOJOVÉ DYSFÁZIE

- Obtíže se zvládnutím řízené komunikační situace
- Snížená verbální spontaneita
- Obtíže s informativitou – obtíže s dalším předáním slyšené (verbálně sdělené) informace, spojeno i s deficitem auditivně-verbální paměti
- Obtíže s vybavováním pojmů
- Obtíže v syntaktickém kódování (redukce syntaktických struktur)
- Poruchy porozumění

Specifika ve vývoji dítěte s vývojovou dysfázií

Předřečová fáze

- obtíže se sáním, polykáním
- omezené reakce na zvukové podněty z okolí
- chybí broukání a žvatlání
- redukováná hra se zvuky
- sporadické navazování a udržování očního kontaktu
- snížená neverbální reaktivita – úsměv
- velmi pomalý přechod k porozumění řeči a verbální produkci

Specifika ve vývoji dítěte s vývojovou dysfázií

Vlastní vývoj řeči

12.-18. měsíc

- sporadická zvuková produkce
- obtíže ve vývoji porozumění řeči
- neporozumění vlastnímu jménu – nereaguje na jeho vyslovení

18.-24. měsíc

- markantní oslabení slovní zásoby – obtíže v pojmové výbavnosti
- porozumění 1 slovu ve sdělení, instrukci
- snazší porozumění se zrakovou oporou

Specifika ve vývoji dítěte s vývojovou dysfázií

2. – 3. rok

- limity v motivaci učit se nová slova
- deficity ve srozumitelnosti projevu
- preference využití neverbálních prvků při komunikaci – gesta
- obtíže v porozumění jednoduchým příkazům

3. – 4. rok

- sporadická iniciace rozhovoru, komunikační situace
- „echolalické“ opakování otázek
- telegrafický charakter řeči, snížená srozumitelnost
- tendence zapomínat nově osvojená slova

Specifika ve vývoji dítěte s vývojovou dysfázií

4. – 5. rok

- obtíže s chápáním abstraktních výrazů
- obtíže v konverzaci – pozornost věnovaná komunikačnímu partnerovi, porozumění otázkám
- redukováná sdělení, odpovědi
- pomalé tempo učení, interference obtíží v procesu zapamatování, vybavování

5. – 6. rok

- obtíže v definování pojmů – „přístup“ ke slovní zásobě
- záměna zvukově a smyslově blízkých slov
- obtíže s porozuměním příběhům, vtipům, hádankám a abstraktnímu jazyku

Specifické obtíže ve výuce

- Porozumění + srozumitelnost projevu
- Sluchová percepce – analýza/syntéza/diferenciace – orientace ve struktuře slova
- Oslabení jazykového citu + fixace a aplikace pravidel
- Struktura slovní zásoby + chápání nových pojmů + využití pojmů ve vlastním projevu
- Práce s informacemi + propojování
- Komunikační flexibilita
- Technika čtení + orientace ve struktuře textu + porozumění čtenému textu
- **dyslexie vyskytuje u 40–50 % dysfatiků**
- **obtíže charakteru dysortografie se vyskytují až v 70 % případů**
- zvýšený výskyt poruch pozornosti – vytrvalost, soustředěnost, kapacita, výběrovost i rozdělování pozornosti

Možnosti vzdělávání dětí/žáků s vývojovou dysfázií

- Běžná škola v režimu inkluzivního vzdělávání/ambulantní logopedická péče
- Běžná škola v režimu inkluzivního vzdělávání s podporou v PO/ambulantní logopedická péče
- Třída zřízená dle § 16 odst. 9 ŠZ
- Škola zřízená dle § 16 odst. 9 ŠZ

Dospívání a dospělost

- porozumění složitým větným celkům a humoru, příslovím, ironii a „jazyku mladých“
- obtíže s pojmovou výbavností, s přesným vyjádřením myšlenek,
- vedení efektivní konverzace a organizaci vlastního sdělení
- obtíže ve čtení a psaní i nepřesnosti v chápání a porozumění časoprostorovým vztahům
- období dospívání představuje zátěž i z emočního hlediska
- moderní formy komunikace, počítač – usnadnění komunikace?
- podpora v nezávislosti v komunikaci, učení a emoční oblasti

diagnostika

- interdisciplinární spolupráce
- logopedie
- psychologie
- neurologie
- foniatrie

diferenciální diagnostika

- dyslalie
- opožděný vývoj řeči prostý
- dysartrie
- mutismus
- mentální postižení
- syndrom Landau-Kleffner
- autismus
- diagnostika *per exclusionem*

terapie

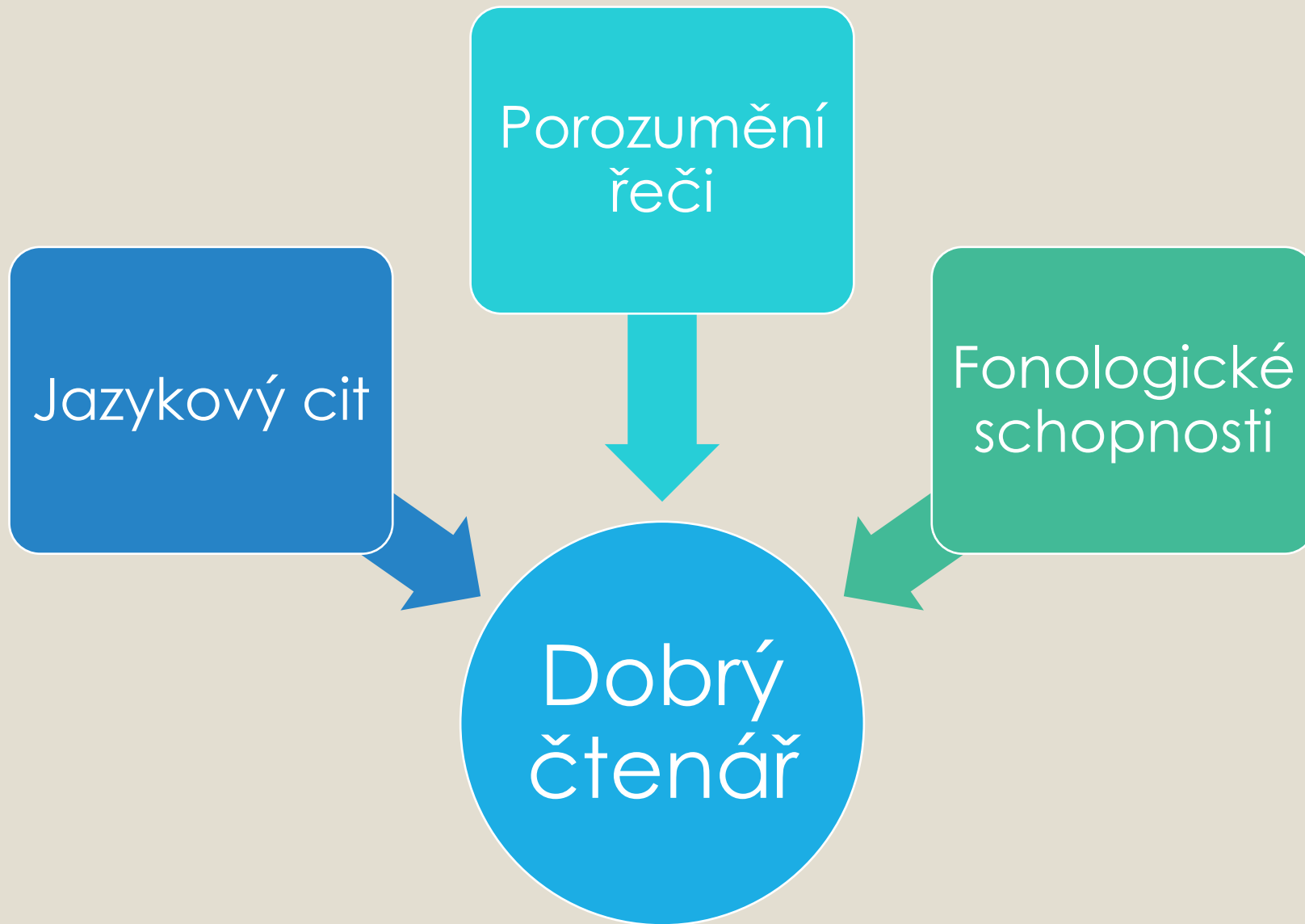
- kombinace přístupů, metod – **tailoring**
- **rozvoj celé osobnosti dítěte**
- spolupráce s dalšími odborníky
- spolupráce s učiteli dítěte

Rozvoj sluchové percepce

- Naslouchání (+ vizuální opora)
- Práce s melodií a rytmem
- Sluchová diferenciacce
- Sluchová analýza a syntéza – rozvoj orientace ve struktuře slova +využití žetonů, schémat – vizualizace + manipulace
- Sluchová paměť

- **Metodika Elkonina**
- **www.elkonin.cz**

Ř	E	D	K	V	I	Č	K	A
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Metodika Elkonina

- Klíčové postavení jazykových schopnosti v rámci čtení
- Zrakové vnímání je pouze vstup – navazuje mnohaúrovňové jazykové zpracování
- Fonematické uvědomování má zásadní význam – slova mají kromě významu zvukovou formu – řetězce plynule vyslovených hlásek
- Nedostatečně rozvinuté fonematické uvědomování je jednou z hlavních příčin SPU
- Fonematické uvědomování a jeho rozvoj – klíčové pro zvládnutí psaní
- Postupná tvorba fonologické matice

- **FONEMATICKÉ UVĚDOMOVÁNÍ JE HLAVNÍ PREDIKTOR PRO ČTENÍ A PSANÍ**

Předgrafémová etapa

- Slabiková struktura slova
- Hlásková struktura slova
- Samohlásky, souhlásky a dvojhlásky
- Rozlišování tvrdých a měkkých souhlásek
- Procvičování

Grafémová etapa

- Samohlásky
- Dvojhlásky
- Tvrdé souhlásky
- Měkké souhlásky
- Obojetné souhlásky
- Ostatní souhlásky, spodoba souhlásek
- „Čtení“
- Jazyková cvičení

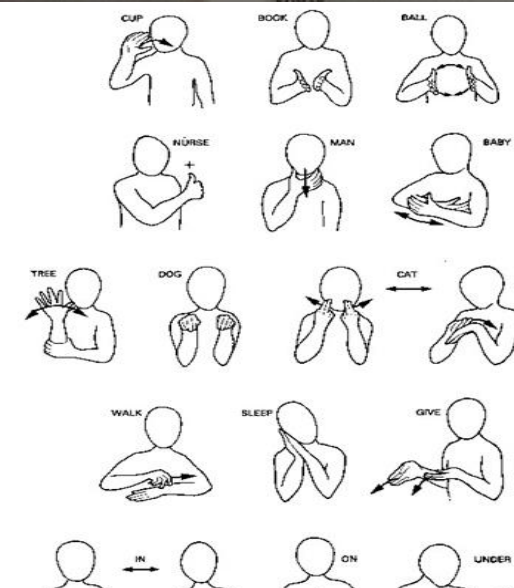
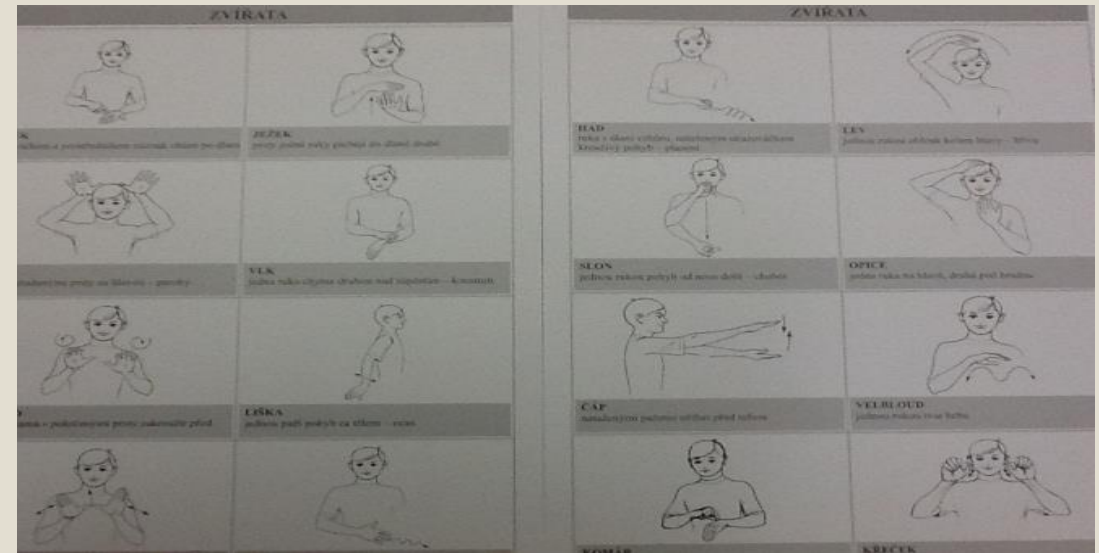

Posílení „vstupu“ informace

- Neverbální prostředky – mimika, gesta
 - Prstová abeceda
 - Pomocné artikulační znaky
 - upřesnění struktury slova
 - představa o pozici jednotlivých hlásek ve slově
-
- SPOLUPRÁCE S RODIČI A LOGOPEDEM

Posílení vstupu informace

- znakový jazyk – znaková zásoba
- Makaton
- Znak do řeči
- přínos
- segmentace projevu
- pořadí a vztahy slov
- vizualizace klíčových slov
- vizualizace celého sdělení
- upřesnění syntaktické i sémantické struktury sdělení
- rozvoj jemné motoriky
- prožití pohybu

Grafická opora

- obrázky
- piktogramy
- ideogramy
- psané slovo

Možnosti využití grafické opory

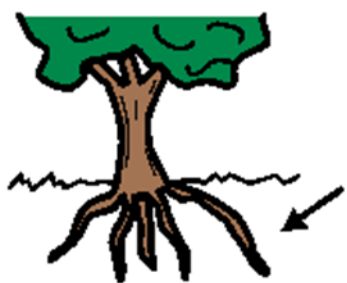
- konkretizace obsahu pojmu – variabilita obrazového materiálu
 - systematizace slovní zásoby
 - Tvorba vět – práce s větným schématem
 - vytváření vztahů a souvislostí mezi pojmy – pojmové mapy a schémata
 - klíčová slova z vět, pohádek, písniček....
 - sestavování postupu činnosti
 - sestavování rozvrhu, plánu činnosti
 - orientace v prostředí
-
- Propojení práce s textem

Slovní zásoba z naukových předmětů – Boardmaker

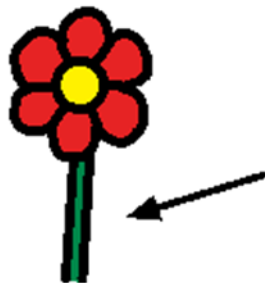
Mikuláš 	čert 	anděl
Mikuláš, čert, anděl 	koledy 	vykrajovat cukroví
cukroví 	kapr 	vánoční stromek
vánoční ozdoba 	ozdoba 	dárek

mašle 	balicí papír 	zabalit
překvapený 	radost 	salát
maso / ryba 	blahopřání 	sněhová vločka
sněhová koule 	sněhulák 	sáňkovat

kořeny

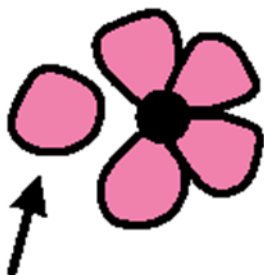
stonek

list

okvětní lístek

květ

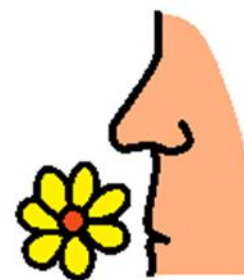
strom

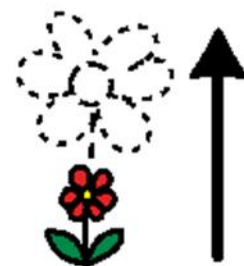
pracovat

přivonět

růst

zastříhávat

zahradnické nářadí

konev

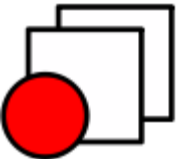
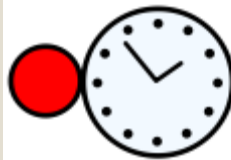
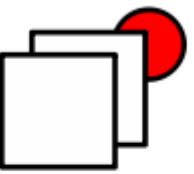

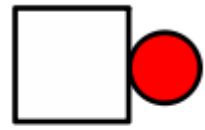
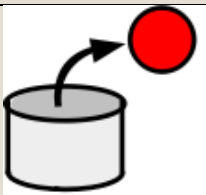
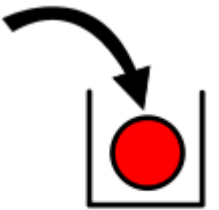
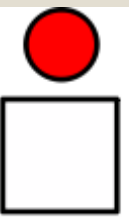
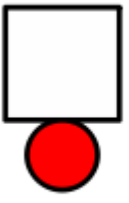
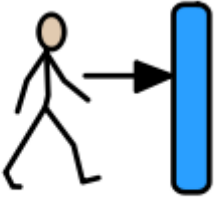
Orientace v čase

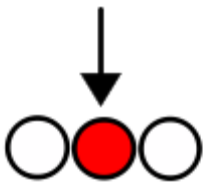

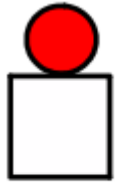

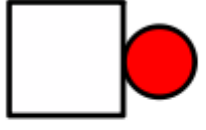

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

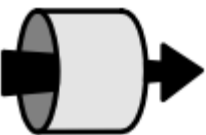

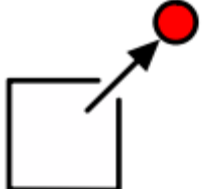

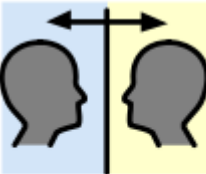

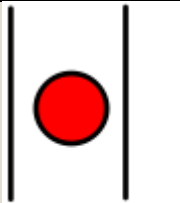
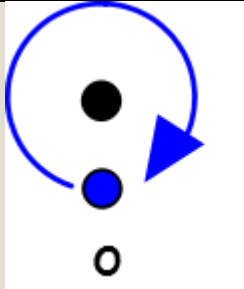
VIZUALIZACE PŘEDLOŽEK

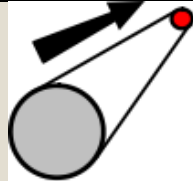

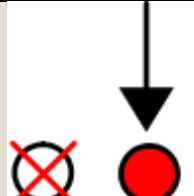

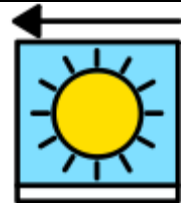
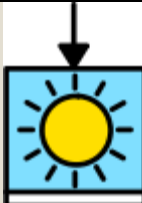
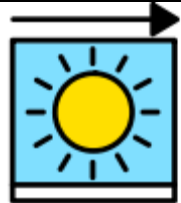
- lze spojit s manipulací, skloňováním, rozvojem prostorové orientace

 v	 u	 před	 před
 za	 za	 vedle	 z
 do	 nad	 pod	 k

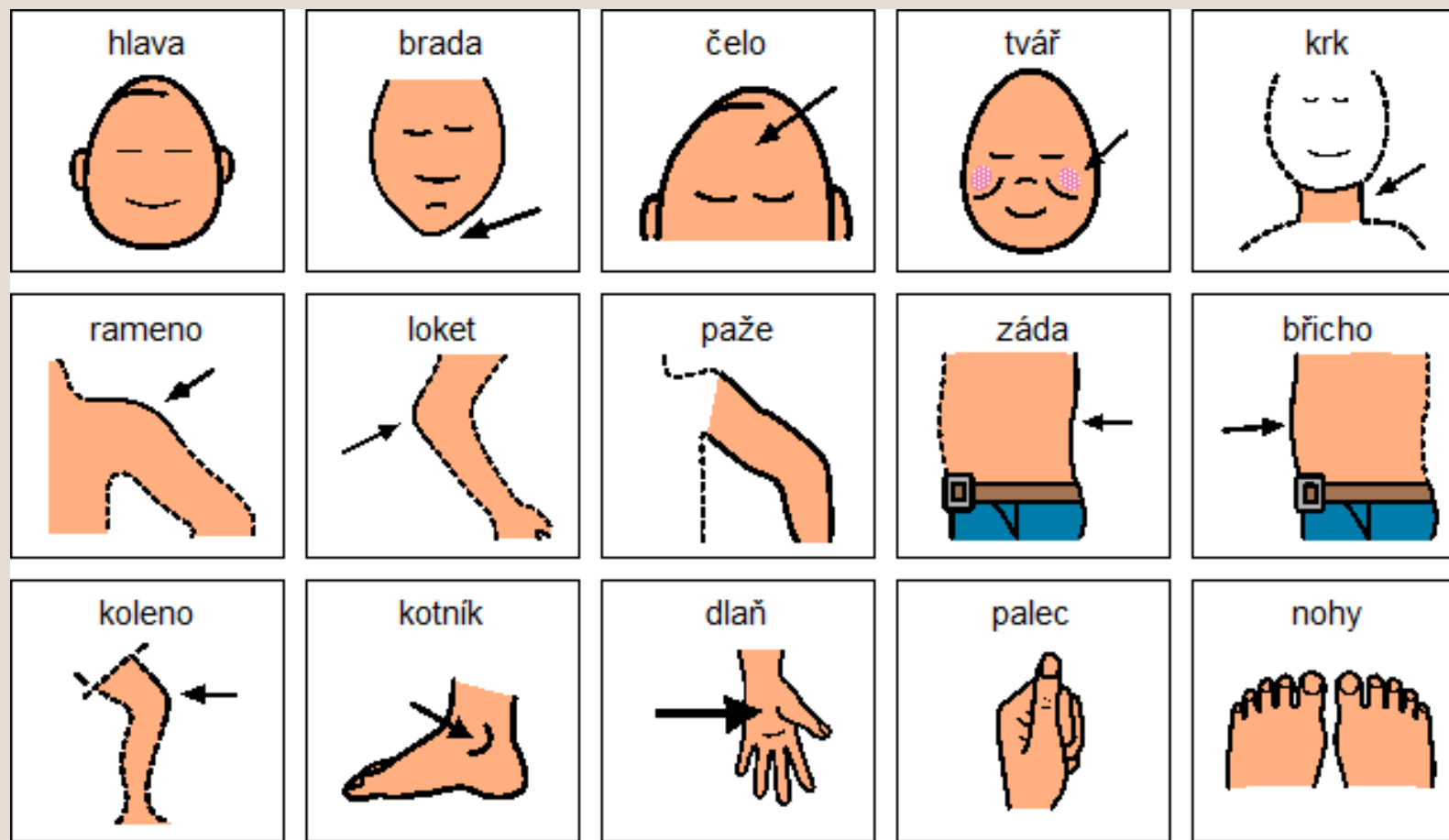
 uprostřed	 uprostřed	 vpravo	 vlevo
 po	 po	 po	 na
 s	 bez	 při	 skrz

VIZUALIZACE PŘEDLOŽEK, PŘÍSLOVÍ

 skrz	 podél	 mimo	 během
 naproti	 pro	 mezi	 o

 blízko	 daleko	 daleko	 místo
 včera	 včera	 dnes	 zítra

Orientace v tělesném schématu

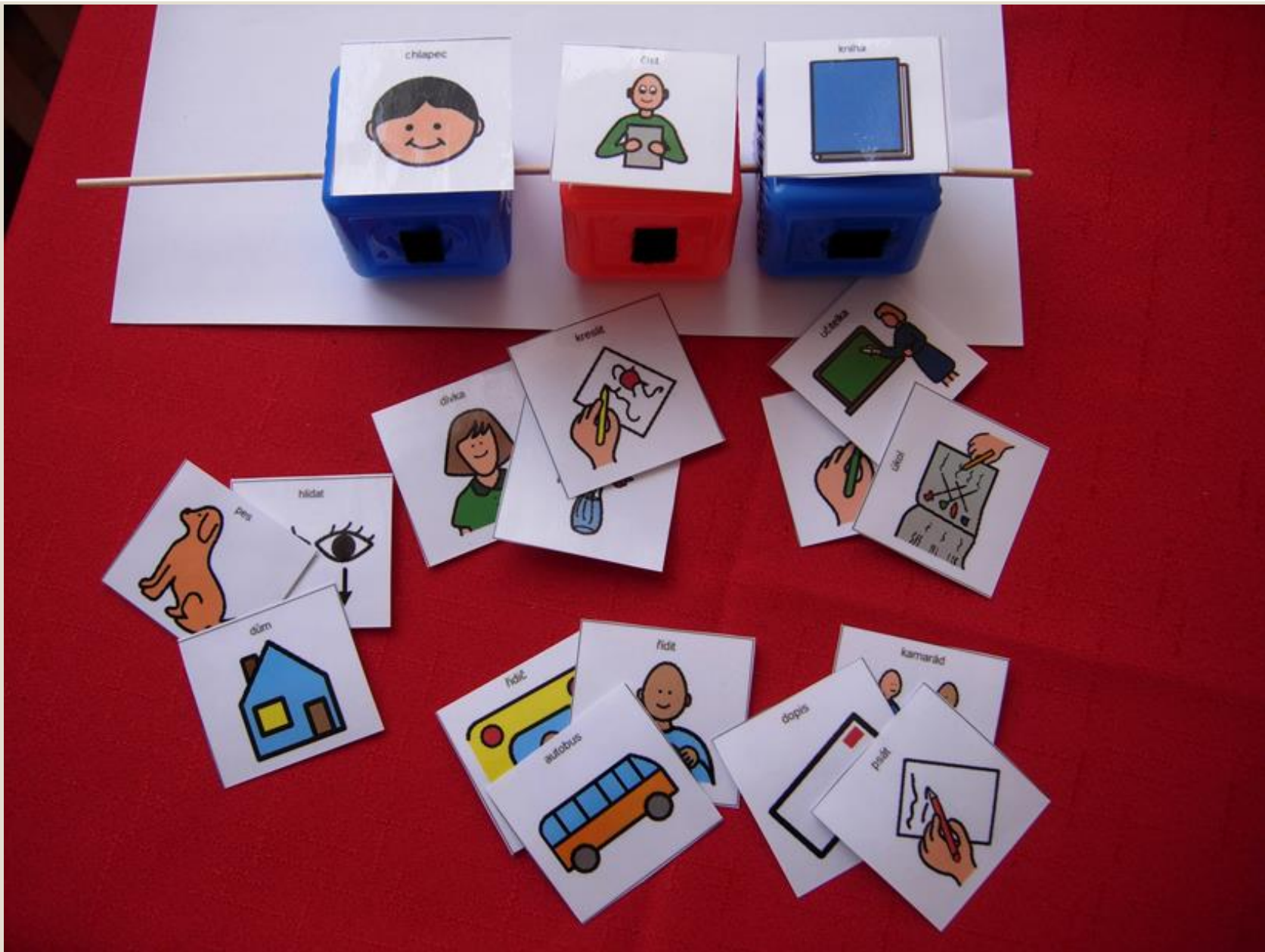

Vizualizace větné stavby

- lze využít symboly, žetony, tištěná slova (pro čtenáře)

Tematický deník

- slovní zásoba
- oblíbené činnosti, místa
- škola
- doplňování vlastní tvorbou – obrázky, text
- vypravování dle piktogramů

- Posilování krátkodobé a dlouhodobé paměti,
- vyjadřovací pohotovosti
- rozvoj pragmatické roviny řeči

Možnosti využití textu v rozvoji komunikační schopnosti

- Potenciál práce s textem
- zpřístupnění symbolů a jejich reprezentace při vysvětlení jevů na obrázku, při jeho výkladu i získání dalších informací
- popis a komentování rozvíjí také paměť, anticipaci, vytváření závěrů, logické uvažování nad vztahy mezi obrázky nebo událostmi v příběhu
- lze zařadit i srovnávání s perspektivou vlastního života
- formulovat shrnutí, ověřit své domněnky stanovené před přečtením textu apod.

Typy textu

- Časopis, učební text, beletrie/kniha....
- **Komiks** jako prostředek rozvoje komunikační schopnosti
- děj je strukturovaný do jednotlivých obrázků
- na obrazovou část navazuje část textová, která je obvykle dvojího typu
- v bublinách je text dialogů a legenda k situaci je pod obrázkem
- jednodušší čtení obrázků může přispět ke konstrukci sdělení zahrnujícího dialogy

Faktory výběru textu

- Subjektivní hodnota knihy a textu
- Stav rozvoje komunikační schopnosti
- Čtenářská vyspělost
- Zájmy a záliby
- Náročnost textu – „jazyk“, jakým je kniha napsána

DALŠÍ MOŽNOSTI PRÁCE S TEXTEM SYMWRITER

- Program vytvořený pro osoby – děti i dospělé, kteří mají potíže s psaným textem
- Pro všechny věkové kategorie
- Široké využití v praxi
- Příprava výukových materiálů v elektronické i tištěné podobě

MOŽNOSTI PODPORY V KOMUNIKACI A VZDĚLÁVÁNÍ

DOPORUČENÍ PRO POSÍLENÍ POROZUMĚNÍ

- snížení tempa projevu → zpřesnění artikulace
- akcentace klíčových slov
- zjednodušení struktury projevu

DOPORUČENÍ PRO POSÍLENÍ POROZUMĚNÍ

- eliminace přerušovaných nebo neuspořádaných sdělení
- podpora našeho sdělení neverbálními prvky

DOPORUČENÍ PRO POSÍLENÍ POROZUMĚNÍ

- organizace výuky dle jednoduchého plánu
- vizualizace postupu
- využití klíčových slov, která žák zná – konkrétní termíny, slova
- přeformulování instrukce v případě potřeby
- demonstrace → nápodoba

VIZUALIZACE INSTRUKCÍ

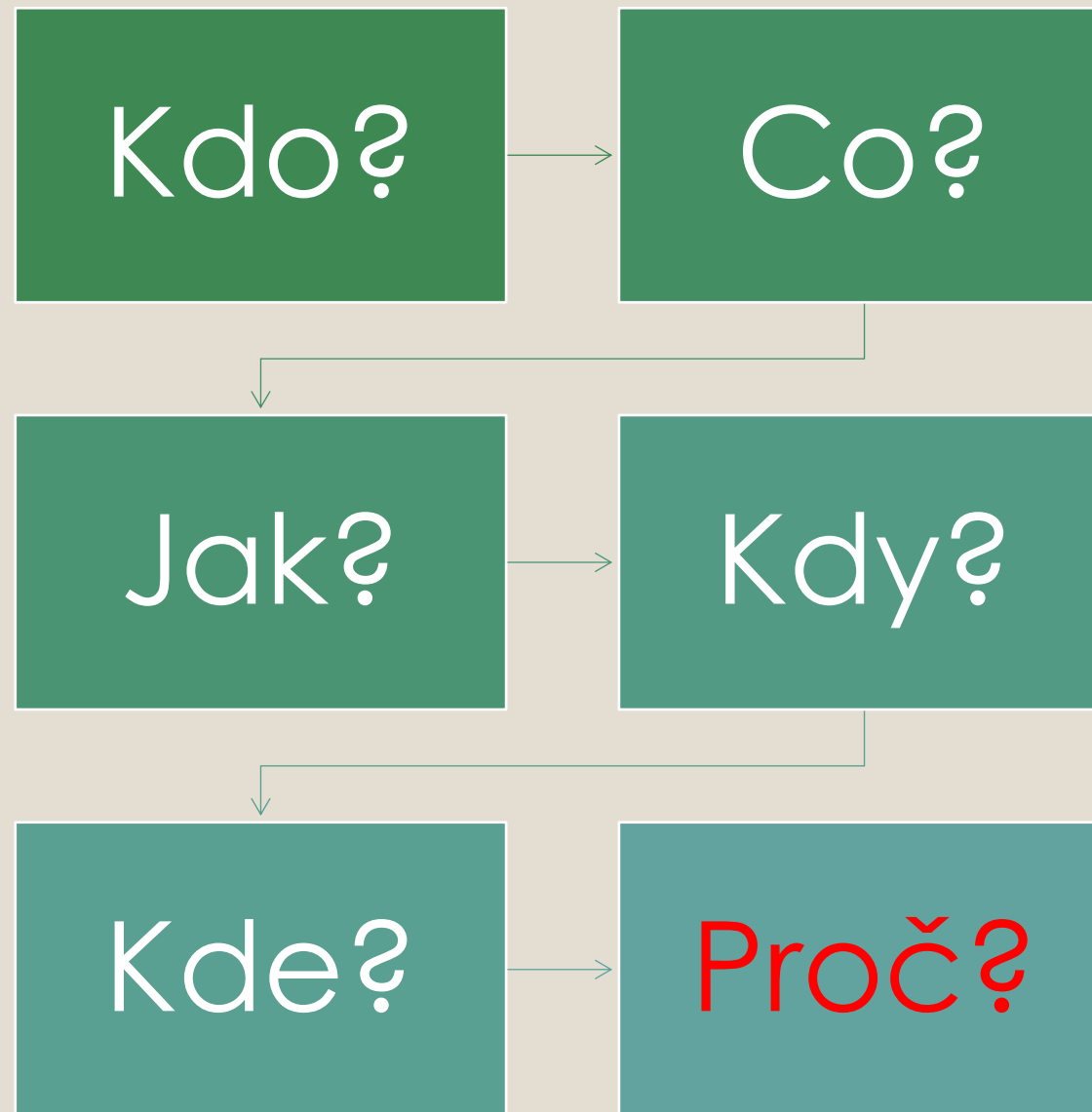
DOPORUČENÍ PRO POSÍLENÍ POROZUMĚNÍ

- **dělení množství klíčových informací na 1 větný celek**
- nevyžadovat 2 věci zároveň (dokončování úkolu/poslech zadání dalšího)
- ponechat čas na „zpracování“ zadání
- **ověřování porozumění**
- podpora přístupu – „nerozumím, mohu se zeptat“
- dohodnout způsob, jak vyjádřit neporozumění

- ujištění o správném postupu 😊 v průběhu realizace činnosti

ZPŮSOB KLADENÍ OTÁZEK

- **od uzavřených otázek k otevřeným** ...potřeba získat jistotu
 - otázky s oporou v kontextu – potřeba souvislosti
 - ponechat možnost zopakovat si otázky – ale pozor!
 - ověření – přeformulování instrukce
-
- pozitivní zpětná vazba a vstřícné přijetí

Práce s informacemi

- postup práce s informacemi – smyslové vnímání
- preference vizuální opory
- obrazový materiál text
- strukturování informací
- obrázky, schémata, myšlenkové mapy, přehledy a tabulky

konkretizace + orientace = 😊
návrh tvorby slovníku žáka

nové slovo

obrázek
symbol

přiřazení obsahu - definice

propojení s vlastní slovní
zásobou a zkušeností žáka

+ forma slova

porovnání s pojmy ze stejné
kategorie – výběr
podstatných rysů k porovnání

+ OPAKOVÁNÍ

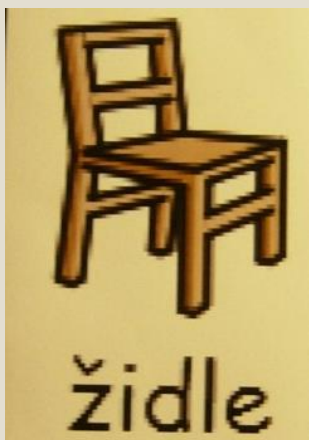
+ využití ve vlastním projevu

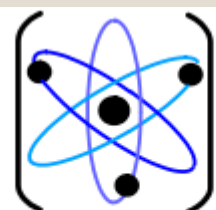
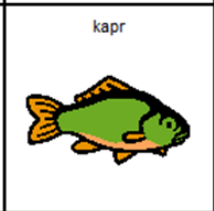
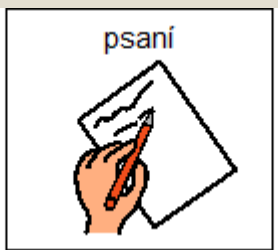
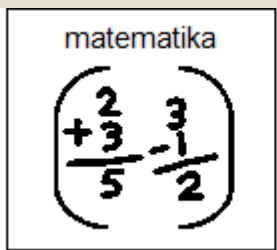
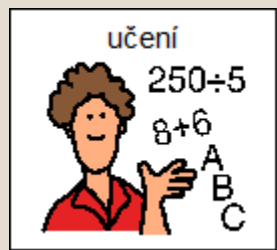
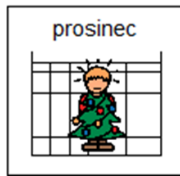
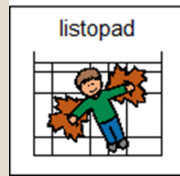
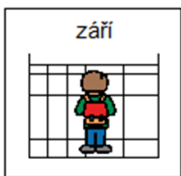
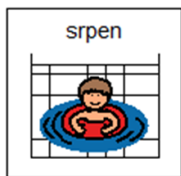
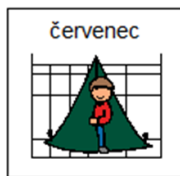
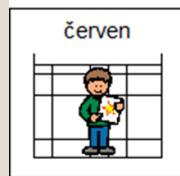
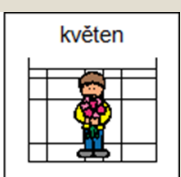
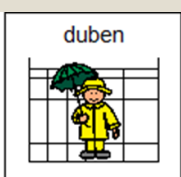
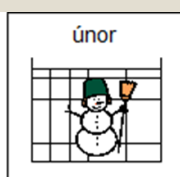
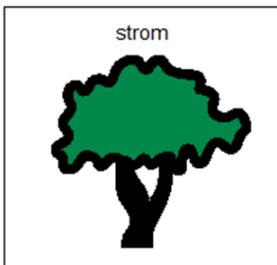
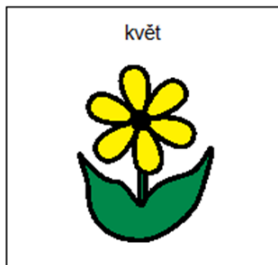
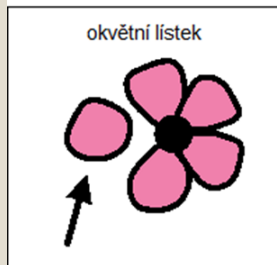
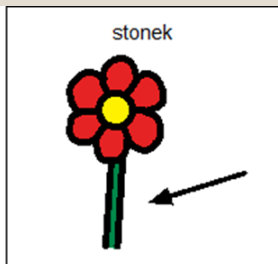
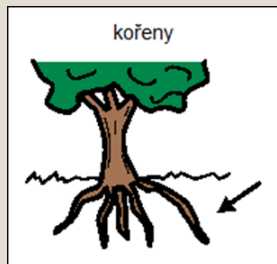
Reálné předměty

fotografie

obrázky

Piktogramy

český jazyk přírodopis

přírodopis zeměpis

fyzika

chemie

Usnadnění výstupu informace

- korekční zpětná vazba
- nepřerušovat sdělení žáka – zachytit chyby a správné znění uvést vzápětí
- dát najevo zájem o sdělení – trpělivost 😊

USNADNĚNÍ VÝSTUPU INFORMACE

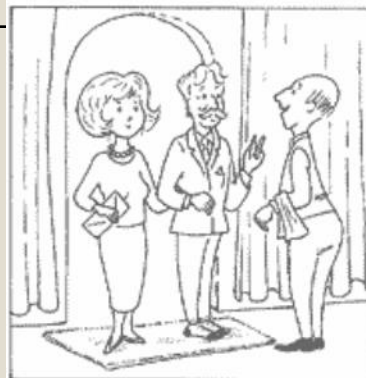
- **respektovat schéma výměny rolí při hovoru – volnější tempo**
 - preference – **obsah x forma**
 - **Stručná odpověď je v pořádku 😊**
-
- povzbuzovat k účasti – hovořit navzdory obtížím – ocenit úsilí

PODPORA PRO PÍSEMNÝ PROJEV

- specifické obtíže v písemném projevu (zraková opora)
- **vlastní text:**
- Diskuse o tématu – příprava
- výběr klíčových slov, která lze v textu využít – porozumění, praktické využití a propojení
- tvorba vět s klíčovými slovy
- psaní textu po předchozí přípravě
- Osnova – k orientaci pro strukturování textu

PRÁCE S KLÍČOVÝMI SLOVY – TVORBA TEXTU DLE OBRÁZKŮ

pán	jídelní lístek	přichází
paní	káva	objednává
číšník	jídlo	přináší
restaurace	stůl	platí

TEXT a možnosti úpravy

- **Úprava formální stránky textu – např. pro přípravu zápisů, materiálů, které si žák lepí, vkládá do vlastního sešitu**
- Volnějši rozložení textu na stránce
- Řádkování 1,5
- Písmo – Arial (12)
 - Verdana (14)
 - **Comic Sans MS** (14)
- Úprava mezer mezi slovy a písmeny – k diskusi

MOŽNOSTI PRÁCE S TEXTEM

- ÚPRAVA TEXTU
- Forma
- Struktura
- Obsah
- Slovní zásoba

DALŠÍ MOŽNOSTI – PRÁCE S TEXTEM

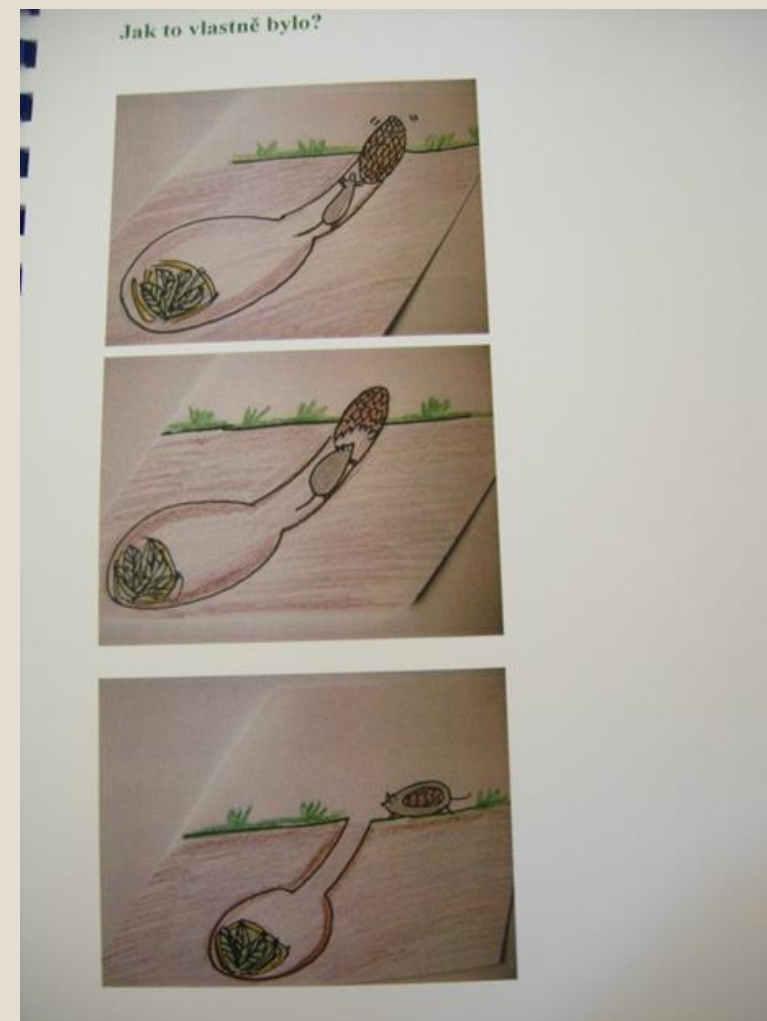
- využití čtenářských pomůcek
- ke zvážení – zadávání textu předem, k domácímu seznámení
- **barevné označení klíčových slov a pasáží v textu**
 - dělení primárních a sekundárních informací
- kratší texty ke čtení

DALŠÍ MOŽNOSTI PRÁCE S TEXTEM

- doplnění textu o synonyma, piktogramy ke klíčovým slovům
- doplnění textu o tabulky a schémata
- využití dataprojektoru, interaktivní tabule – společná práce s pojmy
- vlastní kresba – schematické zachycení před shrnutím obsahu
- vysvětlivky

Ilustrace

- umělecký dojem
- vysvětlení neznámých slov
- lepší pochopení probíhajícího děje

DALŠÍ MOŽNOSTI PRÁCE S TEXTEM

SYMWRITER

- program vytvořený pro osoby – děti i dospělé, kteří mají potíže s psaným textem
- pro všechny věkové kategorie
- široké využití v praxi
- příprava výukových materiálů v elektronické i tištěné podobě

OVĚŘENÍ POROZUMĚNÍ TEXTU

- testy s variantami
- písemná, ústní odpověď na otázky
- doplňovačky
- spojování klíčových slov s obrázkem
- skládání „klíčových vět“ dle časového sledu
- přímá řeč – přiřazování k obrázkům protagonistů
- ústní a písemné shrnutí

◦ **zdroje**

- Bočková, B. (2011). *Podpora žáků se specificky narušeným vývojem řeči*. Brno: Masarykova univerzita.
- Bočková, B. (2017). *Postupy při vzdělávání žáků se specificky narušeným vývojem řeči*. Brno: MU.
- Bočková, B. (2015). *Vybrané kapitoly z alternativní a augmentativní komunikace*. Dostupné z <https://munispace.muni.cz/index.php/munispace/catalog/book/668>
- Dlouhá, O. (2003). *Vývojové poruchy řeči*. Praha: Unitisk.
- Dlouhá, O., & Černý, L. (2012). *Foniatrie*. Praha: Karolinum.
- Dvořák, J. (2003). *Vývojová fonologická porucha*. Žďár nad Sázavou: Logopaedia clinica.
- Love, R. J., & Webb, W. G. (2009). *Mozek a řeč*. Praha: Portál.
- Mikulajová M., & Rafajdusová, I. (1993). *Vývinová dysfázia*. Bratislava.
- Neubauer, K., Neubauerová, L., & Nohejlová, A. *Opožděný vývoj řeči a vývojová dysfázie – od programu logopedické intervence k problematice poruch učení a adaptace ve školní výuce*. In K. Neubauer, S. Tübele, & L. Neubauerová, *Kontexty vývojových poruch řečové komunikace a specifických poruch učení*. (s. 37–63). Hradec Králové: Gaudeamus.
- Smolík, F., & Málková, G. (2014). *Vývoj jazykových schopností v předškolním věku*. Praha: Grada.
- Škodová, E., & Jedlička, I. (2010). *Vývojová dysfázie*. In E. Škodová & I. Jedlička, *Klinická logopedie* (s. 95–146). Praha: Portál.
- Vrbová, R. et al. (2015). *Katalog podpůrných opatření – pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu narušené komunikační schopnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Zdroje – pro zajímavost

- Kubová, L. (1997). *Piktogramy – metodická příručka*. Praha: Tech -Market.
- Kubová, L. (2011). *Řeč obrázků*. Praha: Parta.
- Kubová, L., Pavelová Z., & Rádková, I. (1999). *Znak do řeči*. Praha: Tech -market.
- Kubová, L., & Škaloudová R. (2012). *Řeč rukou, komunikační systém tvořený znaky – Znak do řeči*. Praha: Parta.